

MÚZEÁLIS ÜGYEK

TANTOSSY JÓZSEF DR. †. Az Iparművészeti Múzeum egy derék tisztviselőjét ragadta el a halál hosszúságos szenvedés után november hó 4-én, 39-ik életévében. A végzet ügyszólván pályájának kezdetén vetett véget a munkásságához fűzött reményeknek. 1907-ben nevezték ki a múzeumhoz segédőrré, 1911-ben múzeumi őrré s a könyvtárban teljesített szolgálatot. Cikkei a Magyar Iparművészetben s több szaklapban jelentek meg. Az ő közreműködésével készült a könyvtárnak újabban megjelent címjegyzéke. Hivatalársai igaz jellemű, becsületos lelkületű és odaadó társat és barátot vesztek el benne. A kedves modorú, udvarias, előzékeny férfi felejtethetetlen marad mindazok emlékezetében, akik a könyvtárban megfordultak. Nyugodjék békében.

VARJÚ ELEMÉR DR. A Magyar Nemzeti Múzeum régiségtára alig félévvel Hampel József dr. halála után új osztályigazgatót kap. Igen gyakori dolog nálunk, hogy legfontosabb kulturális intézményeink vezető állásai is szinte automatikusan töltetnek be. Varjú Elemér dr. kinevezésének bejelentése sokfelé nagy meglepetést kellett, annál is inkább, mert köztudomású róla, hogy nem kereste. Azok körében azonban, akik kultúránkért önzetlenül érdeklődnek, ez a meglepetés csakis örvendetes lehet. Varjú Elemér dr. a Nemzeti Múzeum könyvtárából, mint ennek őre, öt év előtt került Kassára múzeumigazgatónak. Ott ez alatt az aránylag rövid idő alatt fáradhatatlan és buzgó munkásságával szinte csodákat művelt. A még Mihalik Józseftől példásan berendezett s gazdagságánál fogva vidéki gyűjteményeink sorában elsőrangú múzeumot szorgos utána-járással oly hatalmas anyaggal gyarapította, hogy alig tíz év előtt felavatott épülete ennek befogadására szűknek bizonyult. Az új múzeumi palota építésének szükséges voltát illetékes köreink is elismerték s ezt Lechner Jenőnek, a jeles fiatal építésznek pompás tervei elkészítésével talán már tavasszal meg is kezdik. Felsőmagyarországi reneszánsz stílusban tervezett hatalmas palotájával s ennek Varjú Elemér dr.-tól összegyűjtött tartalmával a kassai múzeum országos jelentőségű s elsőrangú gyűjteményünk lesz. Jankovich Béla dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter éles szemével rögtön tisztában volt ezzel, amikor az ősszel Kassán járt s habozás nélkül szemelte ki Varjút a Nemzeti Múzeum régiségtárának

élére. S csakugyan olyan ember való oda, mint Varjú, aki szinte fanatikus szeretettel csüng multunk emlékein s akinek szerencséje ilyenek fölfedezésében és megszerzésében ma-holnap közmondásos lesz. Széleskörű ismeretei, műveltsége és előzékeny, udvarias modora szintén rátermetté teszi az állásra, amelyre Jankovich Béla dr. miniszterünk legsajátosabb elhatározásával kiszemelte. Tudjuk, hogy egy-egy helyesen igazgatott kulturális intézményünk virágzása a többire is serkentő és üdvös hatással van. Ez az oka annak, hogy mi is örömmel gratulálunk Jankovich Béla dr. miniszter úrnak a szerencsés választáshoz s a Nemzeti Múzeumnak a kiváló munkaerőhöz, amely Varjú Elemér dr. személyében régiség-tárának élére kerül.

PUSZTULÓ SZÁRNYASOLTÁROK. Nemrégiben jelent meg a Magyar Nemzeti Múzeum jelentése 1912. évi állapotáról. Az évről évre vastosabb könyvben a múzeum igazgatósága az intézet belső életéről, tisztviselőinek működéséről számol be a megszokott alaposan s az utóbbiak előadásainak és fontosabb úti jelentéseinek kivonatát is közli. A panasz a gyűjtemények egyre tarthatatlannabb helyszűkéről most sem marad el. Bennünket azonban ezúttal az a jeremiád érdekel legjobban, amelyet Kenczler Hugó dr. gyakor-nok szárnyasoltáraink állapotáról írt. A gótikus szárnyasoltárokról pár év előtt még alig beszéltek nálunk. Csak amióta Divald Kornél kiadta ezekről szóló sorozatos munkáját, fordul feljűk múzeumaink figyelme is. Kenczler, úgy látszik, szintén Divald nyomdokain haladva, kereste föl ezeket az emlékeket s a csöndes panaszokat, amelyeket az előbbi füzetekben lépten-nyomon olvashatunk, saját tapasztalatainak tanulságaival kibővítve összesűrti. Cikke valóságos vészkiáltás, amely szomorú fényt vet a magunk művészetének emlékei iránt sokfelé tapasztalható közömbösségre. „A löcsei főoltár, Lócsei Pál gyönyörű alkotása a végpusztulás küszöbén áll“, olvassuk az idézett jelentésben, Hétháron, Bártfán a szű maholnap mind tönkre rágja idevágó emlékeinket. A kassai dóm restaurált oltárain kívül ugyanez áll szinte összes ilyfajta felvidéki emlékeinkről. Általános gondozatlanság szárnyasoltáraink és festményeink sorsa, amelyeket pedig újabban már külföldi műtörténészek is minsűrűbben tanulmányoznak s kebeleznek be természetesen a német művészet emlékei közé. S itt most a Műemlékek Országos Bizottságát kellene aposztrofálni. Ám tudjuk, hogy e bizottság működése elsősorban informatív s információi is legtöbbször visszhang nélkül ütköznek bele abba a kösziklába, amit

Nagy Sándor: Vignetta a „Tündérvilág a Városligetben” című mesekönyvből.

hivatalosan fedezethiánynak neveznek. De ha Goya és más külföldi mesterek munkáinak vásárlására egész vagyonok telnek, kell, hogy a magunk művészete emlékeinek megmentésére is legyen pénzünk. Csak ki kellene adni illetékes helyen a jelszót, hogy amíg a magunk szénáját nem hoztuk rendbe, külföldön sem szabad semmit vásárolni. A külföldi művészet emlékeiben évek múltán is lesz módunkban válogatni s tekintve a műtárgyak árhullámzását, talán még olcsóbban, mint ma. De ha a mi szobrászatunk és festészetünk legérdekesebb emlékeit már tönkre rágtá a szű, évek múltán bottal üthetjük ezek törmelékeit, no meg a magunk fejét.

MŰVÉSZETI OKTATÁS

MŰVÉSZET A FRANCIA SZABADISKOLÁBAN. A francia Társadalomtudományi Szabadiskola tudvalevőleg szervezettségében és előadóit tekintve, legkülönb az egész világ ilyenmű iskolái közt. Minden év őszén megjelenik gazdag programja, mely a szociálpolitikára, zszurnalizmusra és gyarmatpolitikára készülőköt jóformán mindenünnen e tanfolyamokra vonzza. Ezeken a kurzusokon, melyek szabad főiskolák jellegével bírnak, újabban a művészetek is szervesen egészítik ki a művelődéstörténet keretébe tartozó előadásokat. Mint a most megjelent programból látjuk, a sectio elnöke, Henry Marcel, a párisi Nemzeti Múzeumok igazgatója, egy előadássorozatot állított össze, melynek minden egyes előadója egy közös főgondolathoz kapcsolódik, melyet így szövegeztek: „A vidéki művészetek Franciaországban”. Főszempont, hogy miként hatja át az egyes vidékek művészete azon vidék társadalmának egyes osztályait. Az első elő-

adásban Emile Hinzelin fog Elzász iparművészetéről szólni, az utána következő előadók a többi tartományokat és az indusztriálizmus jelentősebb középpontjait veszik sorra ebből a szempontból. Egy újságíró, Camille Le Senna, folytatja a mai művészetről hét év óta tartott csevegéseit tárcastílusban, melyhez az illusztratív anyagot egyes művészek egyenesen erre a célra készült rajzai szolgáltatják.

KIÁLLÍTÁSOK

IPARMŰVÉSZET AZ ERNST-MÚZEUMBAN. Az Ernst-múzeumnak legutóbb megnyílt csoportos kiállítása avval az örvendetes újítással szolgál, hogy a grand art körébe bekapcsolja az iparművészetet is. Ez mindenestre igen helyes és finom érzésre valló törekvés, amelynek több oldalról meglesz a maga haszna. Egyrészt a művészi ipar iránti érdeklődés fokozását jelenti, amire pedig nálunk minden egyes alkalmat meg kell ragadni, másrészt új teret nyit az iparművészeknek a közönséggel való érintkezésre, végül pedig maguknak a kiállításoknak külső képét teszi színebbé, változatosabbá az alkalmazott művészet segítségével. Az Ernst-múzeum kiállítása számára a Magyar Textilművészeti Műhely szolgáltatta ezt a segítséget, méltó és tiszteletet érdemlő bizonyosságot szolgáltatva az élén álló művészek kiváló képességeiről. Olvasóink előtt nem kell hogy bővebben jellemezzük ezeket a képességeket, mert a kiállító művészek valamennyien régi ismerősök s értékükről már többször szó volt e helyen, legfeljebb örömmel konstatáljuk, hogy fejlődésüknek új jeleit adták. Kozma Lajos igen finom faragású, ízléses bútorokkal szerepel, amelyek közül különösen egy kissé japános vitrine különösen artisztikus. Lakatos Artur két interiőrjében szintén sok ötlet és műgond van. Románné Goldzieher Klára ismét rendkívül ízléses batikmunkával szerepel. Fokozott figyelmet érdemelnek a Magyar Textilművészeti Műhely szövetmintái, amelyek közül nem egy igen magas nívón áll s amelyek ötletességükben egy nagyobbarányú fejlődés kezdetét jelentik. Gara Arnold gyönyörű keramiája és zománcos ékszerai ismét annyi műértéket, finomságot, artisztikus ízlést, eredeti invenciót árulnak el, amely nagyban megnöveli a fiatal művész iránt érzett régi becsülésünket.

DIVATSZÍNHÁZ. A berlini Zoo csarnokában most naponként egy élő és mozgópanoráma játszik a nézők szemei előtt. Az újabb kiállítási technika ugyanis nem fásasztja

KRÓNIKA

A MAROSVÁSÁRHELYI KÖZMŰVELŐ-DÉSI HÁZAT e számunkban ismerteti Bernády György dr., Marosvásárhely sz. kir. város főispánja. A háznak és művészi díszének leírásánál még jobban érdekelnek bennünket a körülmények, amelyek közt a kultúrpalota létesült és az intenciók, amelyek annak létrehozóit vezették. Ez utóbbiakat fejtette ki egy pohárköszöntő köntösében Bernády dr. egy vacsorán, amelyen a Steindl-céh Nagy Sándort és Róth Miksát ünnepelte abból az alkalomból, hogy a kultúrház részére készült gyönyörű ablakaikat a Műcsarnokban kiállították. Bernádynak szónoki hévvel előadott pohárköszöntője mély hatást tett a jelenlévőkre és általános volt az óhaj, hogy a beszédet szélesb körök is ismerjék meg. Ezért kérte fel a szerkesztőség Bernády dr.-t a most megjelent cikk megírására, melyből sok megszívlelni valót meríthetnek vidéki városaink intéző körei s mindazok, akik hatáskörükönél és vagyonuknál fogva a magyar kultúra fejlesztésére és támogatására hivatottak.

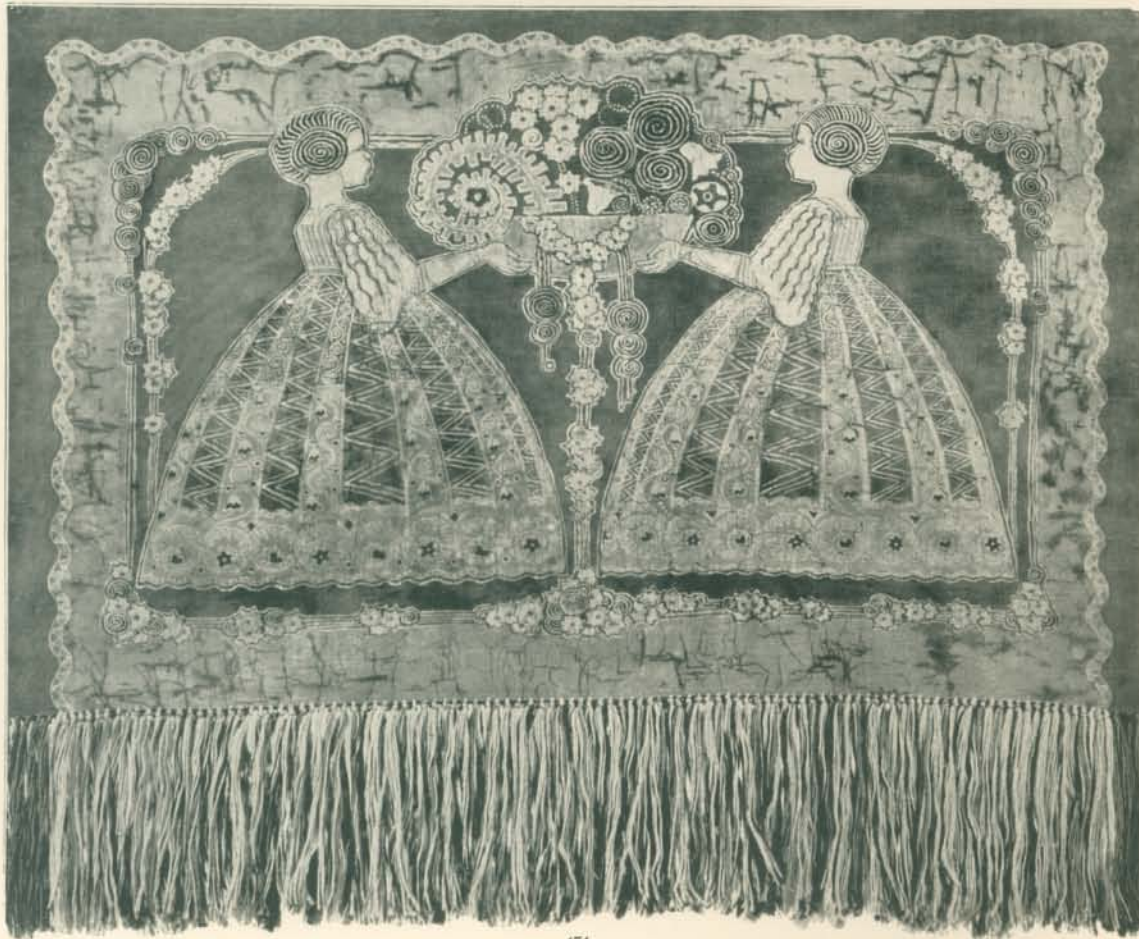
TEMETŐ-ESZTÉTIKA. Az Iparművészeti Társulat tudvalevőleg mostanában határozta el, hogy a temetők esztétikája érdekében mozgalmat indít és elsősorban a sírkövek művészibb irányításának teendőit vállalja. Ez alkalomból talán nem érdektelen arra utalni, mennyi minden történik ilyen irányban Németországban. Nem is említve a régibb kísérleteket, csak az utolsó évben is két kiállítás keretében mutatták be a németek legújabb eredményeiket. Az egyik ilyen kiállítás a lipcseinek egyik részlete volt s az ott kiállított sírkövek és urnák inkább a detailok szempontjából érdekesek. Azt mutatták meg ugyanis, hogy a hagyományos és nyugodt empire-vonalakkal is mennyi finomságot lehet kifejezni, ha az anyagot okosan kezelik. A német gránitnak sokféle árnyalata: a mélybarnától a zöldig, nagyszerű színváltozatot adott s egy-egy sírkövön is művészi hatást értek el azzal, hogy a síkokat hol csiszolták, hol csiszolatlanul dolgozták fel. A betűk s felirati díszek nemes egyszerűsége pompásan illik a zárt építészeti formákhoz. Sehol sem látni a monumentálisnak, a túlgazdagnak, a krematórium- és pirámis-szörnyeknek lesújtó példáit. A másik kiállítást a boroszlói emlékkiállítás parkjában tervezte Behrendt Frigyes városi építési felügyelő s ez éppen azokat a kvalitásokat mutatta, melyeket amaz nélkülözött: a természetes környezet s az építészet össze-

olvasztását a síremlékek hangulatával. Egy pompás portál, melynek Martin Müller berlini szobrász adta meg a művészi díszét, vezette el a járókelőt a virágos főúton át a kúthoz, mely köré oszlopcsarnokban elhelyezett kolumbariumot tervezett nagy, néma márványtömegekből az építész. A kiállításnak voltak pontjai, melyek a kertművészet elragadó perspektíváit mutatták a temetőknek gyakorta zavaró rendetlenségei nélkül. S az egész együttes még sem a kiállítások modellszerűségét juttatta a szemlélő eszébe, hanem csak azt a gondolatot, hogy mennyire készen kaphatnák ma már a városok az ideális temető-kert művészi típusát, ha ilyesmi egyáltalában érdekelné őket.

LEPAPE. Alig van a mai francia grafikában divatosabb és keresettebb művész, mint Lepape. Aki a francia ízlést s főleg a női divatot nézi, egyszerre száz ponton kerül szembe Lepape-pal, annak törékeny beardsley-s asszonyaival, sokszínű manteaux-ival, csfkos, szűk szoknyáival, álarcos Pierrot-ival és holdas mezőkön táncoló nimfáival. Képeket fest, színházi díszletet tervez, plakátot csinál a mondaine fürdőhelynek és kétezer frankos legyezőre vet egypár vonalat. De mindennek felett a divatot irányítja, a divatot, melynek Poiret a főszertartásmestere két világrészben, de Lepape a királya. Nincs Poiret-kosztüm, nincs estélyi toálett, sőt nincs budapesti première-elegancia sem, hogy az ember rá ne ismerne a Lepape narancsszíneire, fűzöldjére, szűk szoknyáira és frizúráira. Mily nagyszerű érzés lehet, hogy az ember egy plakátot rajzol Deauville játékkaszinója számára és két hét múlva a berlini milliomosok bálján sóhajtozva fogadott toálett lesz belőle, az ember Besnardék villájában egy kerti ünnepen japánosan ülteti az egyik szereplőt s holnap Páris félvilága ugyanevvel a pózzal ül Rumpelmayer cukrászdájában. Nem igen tudunk az újabb időben grafikus, akinek a mosolygása, a könnyedsége, az eleganciája messzebbre csendült volna, mint az övé. Igaz, nem túlságosan eredeti, mert Hokusaitól Cheretig és Bakstig minden stílus bélyege rajta van, és a primitív olaszok vonalvezetése csakúgy megérzik, mint a Louis Philipp korabeli divatrajzoló eszprítje. De azt tud csinálni é sokféle hatásból, amit csak a legkitünőbb bárk italkeverői, a sokféle esszenciából, pompás, üdítő aromát hoz létre. Interieurjei is a színek és a selymek puhaságában fürdenek, de éppen a színkeverésük újságával és raffinementjával válnak a francia boudoir-stílusban forradalmivá. A Gazette du Bon Ton és az Art et Décoration lapjain egyaránt sűrűn látni az ő

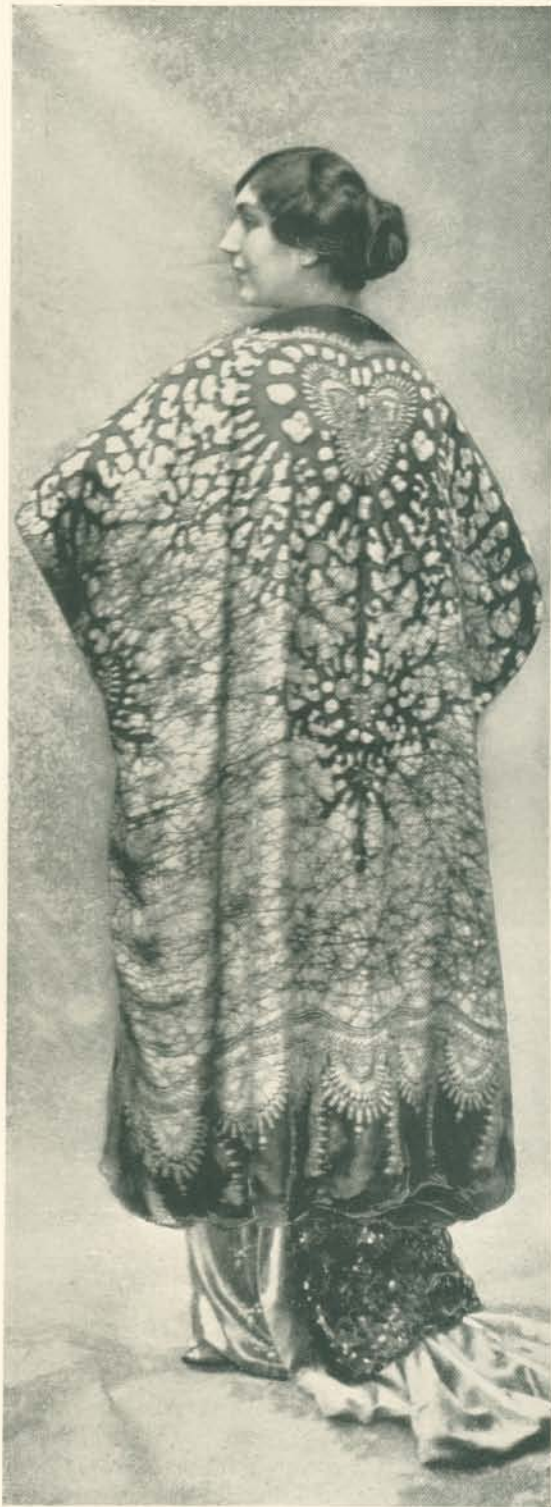
470.

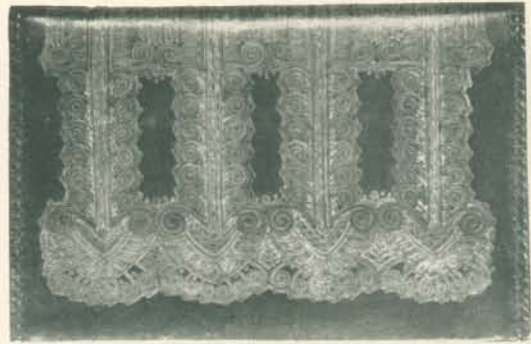
471.

Műkedvelők kiállítása. — 470. Benczur Béláné: Peddligfonású vázák és tál. 471. Rauscher Lujza: Batik falidísz.

Exposition d'amateurs, groupe hongrois. — 470. Travaux genre Peddlig. Inventés par Mme B. Benczur. 471. Tenture genre Battic. Inventée par Mlle L. Rauscher.

472.

473.

474.

475.

Műkedvelők kiállítása. — 472. Dörre Ida : Batikozott színházi köpeny. 473. Zucker Frida : Bankótárca. 474. Schönteil Irén : Jegyzéktömb. 475. Borosnyay Jolán : Bankótárca.

Exposition d'amateurs, groupe hongrois. — 472—475. Batiks ; sortie en soie et portefeuilles en cuir.

476.
XIX. század, 1867. év.

477.
XIX. század, 1850. év.

478.
XIX. század, 1848. év.
(Gróf Károlyi Györgyné.)

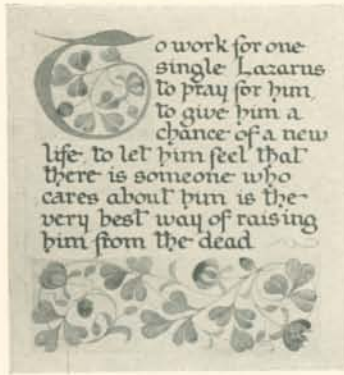
479.
XIX. század, 1835. év.
(Gr. Rhédey Klaudina, Württembergi
Sándor herceg neje.)

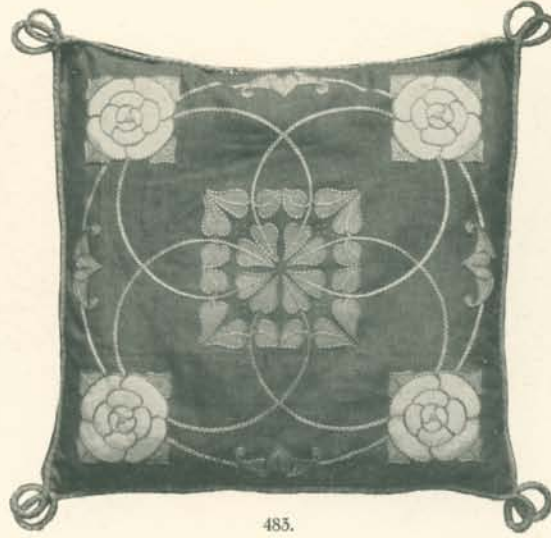
480.
XVIII. század, 1760–80. év.
(Viczy Éva.)

Műkedvelők kiállítása. — 476–480. Zadubánszky Irén:
Szemelvények a magyar úri nőiviseletet felülíntető jelmezes
babasorozatból.

Exposition d'amateurs, groupe hongrois. — 476–480.
Échantillons d'une série de poupées reproduisant les
costumes historiques de la noblesse hongroise.

481.

483.

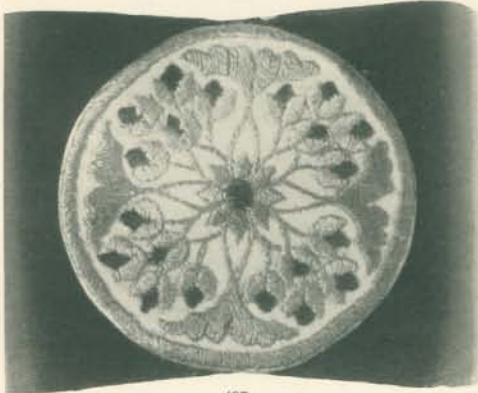
482.

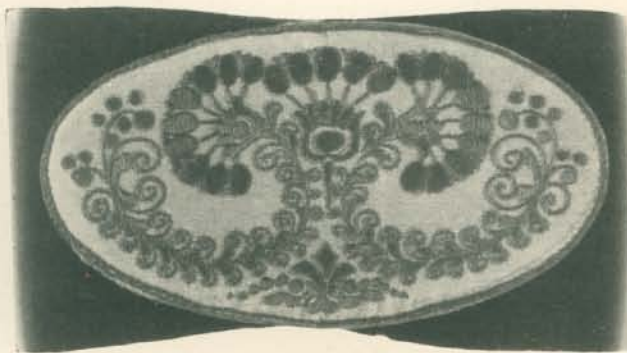
484.

Műkedvelők kiállítása, angol csoport. — 481—482. Miss Winifred Wilson : Jelmondatok. 483. Miss K. Powell : Párna rávarrott díszítéssel. 484. Miss Dunn : Domborított réztálca.

Exposition d'amateurs. — 481—484. Travaux anglais.

485.

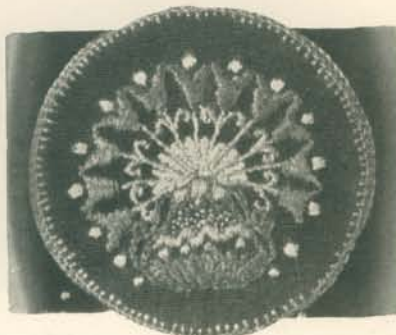
486.

487.

488.

489.

490.

491.

Műkedvelők kiállítása. — Selyemmel hímzett mellcsatok :
485. Holzmann Valéria. 486. Bader Margit. 487., 488., 489., 491.
Dalmát Piroska. 490. Ferenc Kornélia.

Exposition d'amateurs, groupe hongrois. — 485—491.
Broches brodées en soie.

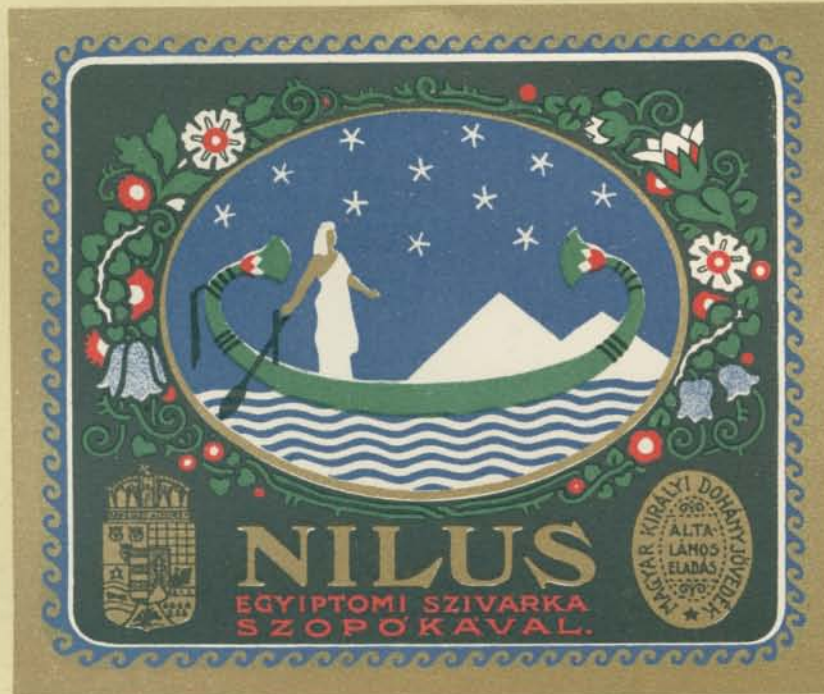
492.

493.

Műkedvelők kiállítása.— 492. Zsolnay Miklósné: Hímzett párna.
493. Gyárfás Ilona: Bőrdoboz batlikozott részsögekkel.

Exposition d'amateurs, groupe hongrois. — 492—493.
Broderie et coffret en cuir.

A magy. kir. dohányjövédék szivarkadobozainak új címkéi. Tervezték a m. kir. iparművészeti iskola grafikai osztályában. Szaktanár: Helbing Ferenc.

Etiquettes nouvelles de la Régie hongroise de Tabacs, d'après des projets de l'École roy. des Arts décoratifs.

494.

495.

496.

Műkedvelők kiállítása. — 494. Matyasovszky Zsolnay Teréz: Hímzett párna. 495. Dörre Ida: Batkozott párna díszítése. 496. Zsolnay Miklósné: Ezüst- és aranyhímzéssel díszített láda.

Exposition d'amateurs, groupe hongrois. — 494. Oreiller et 496. Coffret brodé. 495. Décoration (genre batik d'un oreiller.

497. Nagy Sándor: Dísz-
polgári oklevél.

MűVeszprem

rendezett tanácsu város képviselőtestülete
a város körönsege nevében adjuk tudtára
mindaxoknak, akiket illet, hogy midőn a
mai napon, külön ezen alkalomra a szoká-
sos módon összehívott rendkívüli díszköz-
gyűlésünkön megjelenünk, a tanácskozás
során számba vessük és megfontoljuk

Hazai Samu

báró v. b. f., a Lipórend és a 3. oszt. Vasko-
rona rend lovagja, a katonai érdem é-
rem, a 3. oszt. úrszói katonai szolgálati
jel, a jubileumi emlék érem és emlék-
kereszt tulajdonosa, m. kir. honvédelmi
miniszter, es. és kir. alfabornagy Uf. O-
magyméltóságának mindazon ered-
ményes, körtasznu és hatásvias leve-
kenységeit, melyeket honvédségünk
közvetlen előbbre vitelle körüli messze jó-
vóre előre látással kifejtett, azokat a várme-
gyénkre, de különösen városunk polgár-
ságára nagyfontosságú létesítményeit,
melyeket Veszpremi város iránt jóindu-
latát és szeretetét - amiknek egyébként is
több ízben jelt adta - kímufaltta és a város
jövő fejlődésének - honvédségi intézmények
ide helyezésével - a polgárság javára ked-
vező irányt adott:

mindenekelőtt megemlékxre hálánk, és újsz-
teltünk jeltül Ömagyméltóságát cyyhan-
gulag és körtelkesedéssel meghozott hatá-
rozatunkkal Veszpremi rendezett taná-
csu város Díszpolgárává megválasz-
toltuk axxal a hű óhajással, hogy a Magyarok
Ástene minét több ilyen önzetlen, teljes és
bólos vezérel általa meg haxánkaf és váro-
sunkaf. Minek hűfétül kiadtuk városunk
percstéret megértéstt exen díszpolgári

OKLEVÉL
Kelt Veszpremben a város képviselőtestülete társak 1913
évi aug. hó 30-én tartott rendkívüli díszközgyűléséből

polgármester

feljegyző

497. A. Nagy: Diplôme de
bourgeoisie honoraire.

marionetteszerűen beállított divatkompozícióit s ha van is benne sok abból, ami a közönség ízlésével való okos számolás eredménye, egészen kétségtelen az is, hogy nem a publikum viszi őt, hanem ő ragadja magával ama sok százezer nőt, aki könnyed akar lenni, mint Scheherezade és érdekes mint Colette Willy hősnői.

A M. KIR. DOHÁNYJÖVEDÉK szivarkadobozai nemsokára új köntösben kerülnek forgalomba. A régi dísztelen, vagy szokványos címkek helyét választékos ízlésű, ötletes rajzok foglalják el, melyeket iparművészeti iskolánk grafikus növendékei terveztek. Örömmel üdvözljük a m. kir. dohányjövédéket a szép kultuszának mezején s kívánjuk, hogy okos kezdése a többi állami hivatalokban is találjon követőkre. Horacsek László min. tan., dohányjövédéki igazgató és megértő társai, Schenek István dr. és Bálványi Gyula főtanácsosok valóban úttörő példát mutattak és a művészi kultúrának hasznos szolgálatot tesznek azzal, hogy felemelkedve a rideg bürokratizmus sablonján, magyar ízt és tetszetős külsőt adnak a magyar közönség kezén sok százezer példányban forgó dohánygyári készítményeknek. Néhány szemelvényt, mely a Hamburger és Birkholz nyomda lelkiismeretes munkáját dícséri, e számunk mellékletén talál az olvasó.

MISERUHÁK. Annak az akciónak, melyet néhány év óta az Iparművészeti Társulat egyházművészetünk reneszánsza érdekében folytat, lassan érlelődnek a gyümölcsei. Fieber Henrik, e mozgalomnak fáradhatatlan és lelkes élesztője, lassan-lassan megvalósulva fogja látni azt a magyar iparművészetet, mely az oltár mellől kiszorítja az osztrák, a német és a francia tömegárút s valóban művészi díszet visz oda, ahonnet évszázadokhosszat kiapadhatatlan bőséggel rengett a művészet. Az Iparművészeti Társulat karácsonyi vásárján egy egész miseornátus van kiállítva, amelyet Megyer Antal tanár tervei szerint egy magyar cég: Réty és Benedek készített. Pompás mély vörös színe, melyet gazdagon övez a késszürke és aranydísz, a régi egyházművészet méltó folytatásának mutatja. Kivált aranyhímzésének díszkrét motívumai tűnnek fel a selejtes miseköpenyek nehéz és jelleg nélküli brokátjaival szemben. Egy érdekes újítás is van a kazulában, mert szakít az eddig megszokott, úgynevezett „bögőformával” és számolva a test alkatával, a redővetés kívánalmával, tetszetősebb formát keres és felújítja az ó-keresztény miseköpeny alakját. Az egész együttesen meglepően festői hatást tesz, de mint minden öltözet, ez is leginkább élő és mozgó testen érvényesül.

Kívánatos volna, ha hirtelen, tetszetős volta minél messzebb terjedne el és végre megtörné a sablonok, a hagyományokhoz méltatlan tucatművészet uralmát.

KABARET-STÍLUS. Egy fecske jelenik meg a hirdetőoszlopokon: egy új kabaré első fecskéje. Egy új pesti kabaré, egy helyé, melynek intimitást, művészi csemegét, a szellem könnyedségét és a város sajátos eszritjét kell kifejeznie. Mindenütt a világon ezt tette és teszi a kabaré. Ez az első fecske, mely csicseregve kiröpült az utcára, mindenütt a világon azt jelentette, hogy egy stílus született meg: a Montmartreé, a Scharfrichtereké és a Simplicissimusé, a Kolo Moseré... a nyolcvanas és kilencvenes évek grafikája és díszítőművészete egyetlen keresztmetszetben mutatkozik meg a kabaré falán. Nos, és a mi fecskénk? A mi kabarénk plakátja két meztelen putto — à la Gabriel Seidl, betűk a la müncheni Hofbräu. Nem nehéz elgondolni, hogy mi lesz odabenn, magában a kabarében. Székek à la Thonet, nyomott vásznak à la Darmstadt, poharak à la Prága, rajzok à la Pascin, műsor à la Bernhardi és virágtartók à la Wiener Werkstätte. Minden idegen „otthonosan” érezheti magát egy ilyen kabarében vagy kavarékban, csak a pesti ember kérdezheti a megilletődés hangján: vajjon nincs itt semmi, ami ennek a városnak iparművészeit átlelkésítene, amit e fajművészetéből felszítottak és átéltek? S ha valaki erre a kérdésre egyáltalában gondolni merne olyan komolytalan helyen, mint a kabaré, akkor azt bizonyosan naiv és fiatal rajongónak titulálná a kabarének nemcsak elmés konferencierja, hanem a publikuma is. Holott az igazság az, hogy itt igenis vannak nagyon tehetséges és nagyon invenciózus díszítőművészek, akik akármely más város legeredetibb szellemeivel kiállják a versenyt, de a kalmárspekuláció minden téren messze űzi őket a közönségtől. Mert egyszerűbb, jobb, olcsóbb és kevésbé kockázatos bécsi rongyokkal, antikváriusoknál vásárolható műlapokkal, szövetségutcai kárpitós-stílussal és falinaptárokról ellesett angyalokkal dolgozni, mint kenyérhez juttatni egy fiatal és merész berendezőművészt, aki az egeket ostromolja és egyelőre egy kabaré installálásával is beérné.

AMERIKA ÍZLÉSE. Az újabb útirajzirdalomban alig van olyan jelentős munka, mint amely egy német írónak, Holitscher Arturnak tollából jelent meg nemrég Amerikáról. Arról a csodásan felfokozott életritmusról, az energiák megfeszítéséről, a felhőkarcolók könyörtelen falanxteréről, mely Amerika minden teremtő agyára és kezére ólompántokat

Nagy Sándor: Vignetta a „Tündérvilág a Városligetben” című mesekönyvből.

rak, kevesen írtak még több élelátással. E könyv néhány fejezetében Amerika ízlésével is foglalkozik s talán nem lesz érdektelen e fejezetek nyomán beletekinteni abba a mérhetetlen industrializmusba, melytől egy kissé az egész kapitalista ízlés jövőjét féltetni lehet. Egyetlen európai jellegű múzeuma van Amerikának, a newyorki Metropolitan-Museum, mely már túl van a Morganok ékkő-gyűjtő szenedélyein és nem lucerni oroszlanokat, meg thüringiai pipafejeket raktároz el, hanem jól átgondolt s rendszeres múzeumpolitikát űz. A Chicagóban levő Múcsarnok már sokkal többet szenved a változó ízléstől, mely hol Villegákat vásárol, hol kétes értékű Grecókat. Az architektúrában, a körengetegek világában, egyetlen kellemes és művészi városra bukkant s ez a Massachusetts-állambeli Salemvároskának egyik kerülete, ahol régi, úgynevezett „gyarmati stílus”-ban épült lakóházak állanak. Ezek tetszetősen keverik Anna királynő és Görögország stílusát. Széles, nagy emberlakások, festett téglából rakva, nagy ablakokkal és lapos háztetővel, a küszöbük előtt kis félkörformájú portikus, fehérre meszelt karcsú korinthusi faoszlopokkal. Az egészen megérik a családi élet puritán ísztelete, melegség, emberszeretet, hit, — mintha az első települő mayflower-ideálisták lelke rezdülne a sötétvörösnek és fehérnek ez összecsendülésében. Bent, a mély kandalló, a magastámlájú, vékonylábú fotellek hívogató kedvességgel, a mozaikpadlás, réz- és bronzedények reflexe csillog. Ez a stílus egészen eltűnőben van, mióta a gazdag snobok minduntalan Európába rándulnak s onnan minden stílus szeméjét áhozják magukkal. Az igazi amerikanizmusnak egyetlen művészi példánya van ma a vasbetonépítésben, de az azután igazán megragadó: a Pennsylvania-vasút állomási épülete New-

Yorkban, mely célszerűségének nagy erejével a huszadik század építészetének reprezentáló alkotása lesz egykor. Nagyon érdekes az is, amit Holitscher Edison ismert cementházairól ír, amelyek tudvalevőleg pár óra alatt kiönthetők s két nap alatt lakhatók, egy-egy család részére készülnek és dinamit sem tudja szétrobbantani. Edison bemutatott neki egy ilyen cementből öntött bútordarabot is, mely az összes eljövendő cementsziflusok őse. Egy fonográf-szekrényke ez, lábai, lapjai, párkánya, fiókja, minden cement. Szürkeszínű, aranyos rokokóornamensek díszítik. Ó, szent Van de Velde! — sóhajt fel az író ennek láttára. De a gyárban az asszisztens már mutat egy készülő cement-rokokó-fauteuilt is, aranyos ornamensekkel, az egész a Boule-bútorok formáját utánozza. A vegyészek pedig már az új bútorhoz való lakkokkal kísérleteznek. Mikor majd a tömeggyártás megindul, akkor egy fotell három korona 60 fillérbe fog kerülni és egy teljes szobaberendezést már ötven koronáért lehet majd vásárolni. Csupa ilyen meglepő és izgató újságokkal van tele Holitscher útirajza, s érezzük, hogy mérhetetlen társadalmi átalakulások magja érik az Újvilágban.

LAPUNK BEKÖTÉSI TÁBLÁI. Ezzel a mostani számunkkal lezáródik a Magyar Iparművészet 1913-iki évfolyama. Változatosságában, képei és cikkei gazdagságában a tőle telhető legjobbat és leggazdagabbat igyekezett nyújtani s nagyrészt olyant, aminek nemcsak futó érdekessége van. Azt szeretnők, ha lapunk abban a megbecsülésben részesülne, melyet a reáfordított munkával megérdemel s ezért arra kérjük olvasóinkat, kötéssék be a teljes évfolyamot az erre a célra szolgáló bekötési táblába, amely méltó ízléssel símul a belső tartalomhoz.

SZAK- IRODALOM

IPARMŰVÉSZETI KÖNYVTÁRUNK ÚJ LAJSTROMA. A múlt nyáron az országos magyar iparművészeti múzeum és iskola könyvtára nagy átalakuláson esett át. Régi deszkapolcait kihordták és egészen modern szabású vasállványokkal cserélték ki. A könyvtár anyagát is újból katalogizálták s erről a nagy munkáról most Szőnyi László, aki ezt Tantossy József dr. múzeumi őr közreműködésével végezte, 858 lapra terjedő könyvben számol be. A szokásos könyv-lajstromoktól ez a katalógus annyiban tér el, hogy a könyveket a szakok szerint, amelyekről szólnak, ugyancsak rész-

letező módon csoportosítja. Azonkívül bámulatra méltó módon részletezett név-, rendszó-, tárgy- és helymutató könnyíti meg az érdeklődő munkáját, hogy ha bármily szakba vágó, bármily tárgyról szóló könyvet keres, a forrásra minden kapkodás s a kötetek tucatjainak átböngészése nélkül rögtön rátaláljon. Különösen az iparművészeti iskola növendékeinek és iparművészeti tervezőinknek tettek ezzel az önfeláldozó nagy munkával szolgálatot a könyvtár vezetői, akik az idegen nyelvű könyveknek nemcsak a címét fordították le esetről esetre, de ezek rövid tartalmi kivonatát is közlik. A katalógushoz, a szerkesztők érdemeit kiemelve, Radisics Jenő, a múzeum igazgatója írt előszót. A könyvtár hasznavehetősége érdekében sokak nevében még csak azt az óhajtást tolmácsoljuk, hogy a könyvtárt este legalább is egy órával korábban nyissák meg s inkább a délelőtti könyvtár használatidejét rövidítsék meg egy órával.

KÉT KÖNYV EXLIBRISEKRŐL. Amikor társulatunk kiadásában az Iparművészet Könyve megindult s szerkesztője, felejtethetlen elnökünk, Ráth György ennek tervét megállapította, a modern exlibris szinte még csak bölcsőkorát élte. Akkor még aligha volt fogalmunk arról a páratlan föllendülésről, amelyet az exlibris napjainkban elért s így könyvünkben is csak kevés szó esik erről. Annál nagyobb örömmel vettünk hírt Siklóssy Lászlónak, a Szent-György Czéh vállalkozó szellemű, buzgó igazgatójának tervéről, hogy a céhben rendezett kiállítás emlékére könyvet ad ki az exlibrisről. A kiállítás november elején nyílt meg. Ezzel egyidejűleg megjelent a díszmű is, amelynek kiadását sokan aggodalmas fejesóválással várták. A Gyűjtő című folyóirat harmas számában, azonkívül külön, 100 eredeti exlibrisszel bővített albumban, megjelent értekezések fellelik mindazt, amit a modern grafika e legérdekesebb és legnépszerűbb hajtásáról gyűjtőknek és műkedvelőknek tudni illik. A francia, angol és magyar nyelven megírt szöveg mindenekelőtt az exlibris történetéről Magyarországon számol be. Ezt a cikket Siklóssy László írta avatott tollal. Ezután dr. Reich Milton Oszkár magvas tanulmánya következik az exlibris fejlődéséről általában. Egy angol nyelvű cikkben James Guthrie közli szellemes megjegyzéseit a könyvjegyről, utána Conrad Gyula ismerteti az exlibris-művészettel kapcsolatos grafikai eljárásokat. Külön cikk szól ezek legfinomabb technikájáról, a rézkarcról, amelyet Lévy-Lénard Róbert ismertet a Conradéhoz hasonló szakavatottsággal. Végül apró cikkek a Szent-György Czéh grafikai osztályának az exlibris fölkarolása érdekében kifejtett munkás-

Nagy Sándor: Vignetta a „Tündérvilág a Városligetben” című mesekönyvből.

ságát és munkaprogramját ismertetik s az exlibris-kiállítás lajstromán kívül tömérdek hasznos útbaigazítást közölnek gyűjtőink számára. A szövegben és 25 mellékleten válogatott exlibrisek hasonmásával készített vaskos kötet címlapját Divéky József, Brüsszelben élő grafikusunk rajzolta. „Az exlibris Magyarországon és külföldön” című munka albumalakú díszkiadása a hasonmásokon kívül még 100 kartonlapokra ragasztott eredeti exlibrisszel is kedveskedik amatőrjeinknek s ennek sorában egyaránt képviselve vannak a külföld és Magyarország legkiválóbb exlibris-rajzolói.

A Gyűjtő exlibris-száma 14 ívre terjed s 400 képének sorában 86 a színes reprodukció. Ennek bolti ára 15 K, a 100 eredeti exlibrisszel bővített s csupán 150 számozott példányban megjelent díszkiadásé 100 K. Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat tagjai a Szent-György Czéh igazgatóságánál (VIII., Üllői-út 14) a Gyűjtő exlibris-számát 35⁰/₀, az antilopbőrbe kötött díszkiadását pedig 20⁰/₀ árengedménnyel rendelhetik meg.

TÜNDÉRVILÁG A VÁROSLIGETBEN.

Nagy Sándorék legújabb illusztrációi. A Szent István Társulat karácsonyra özv. Báthory Nándornéval a Városliget csodáiról fantasztikus mesét íratott, amely Nagy Sándorék rajzaival díszítve, merített papiroson nyomtatott, pompás album alakjában most jelent meg. A kongeniális házaspár valamennyi rajza most is remeke a grafikai művészetnek. Rendkívül bájos és szellemes vignettáiból jelen számunkban mutatunk be néhányat. Ezeken kívül számos egész lapot kitöltő, kétszínben nyomott vonalas rajz díszíti a kötetet. Ezek ismét arról tanuskodnak, hogy a lendületes, ritmikus vonalaknak ma nálunk alig van külön mesterük, mint Nagy Sándorék s hogy mint

az előadás naív bájának minden mesterkéltég nélkül való tolmácsai szintén nagyon kiválóak. Melegen ajánljuk ezt a szép munkát, amelynek külső kiállítása a Stephaneumot dicséri. Csak a kiadó jelvénye ellen a címlapon teszünk kifogást. Ezt már ideje lenne új, művésziesebb vignettával pótolni.

SCHMIDT RÓBERT. DAS GLAS. Mit 218 Abbildungen. Berlin, G. Reimer, 1912. Jelen mű a „Handbücher der königlichen Museen zu Berlin“ tizennegyedik kötetét képezi s nemcsak vezető a berlini iparművészeti múzeum gyűjteményében, hanem más gyűjteményekkel is foglalkozik s elénk tárja az üvegyártás történetét országok, városok szerint, tárgyalja az anyagot s annak feldolgozását és a stílus fejlődését. Az üvegyártás legrégebb emlékei Egyiptomból valók, hol az üveget már a Kr. e. negyedik évezredben ismerték s kezdetben ékszernek, gyöngynek, amulettnek s berakásnak használták. Kémiai összetételét tekintve olyan, mint a mai üveg, csak a színezése nem olyan tiszta, mert a fémekkel való keveréshez még nem értettek. A legrégebb üvegedények, melyeknek korát meg tudjuk határozni, két kis üveg váza III. Tutmosis (kb. Kr. e. 1500) idejéből valók s az egyik Münchenben van, a másik pedig Londonban a British Museumban. A két kis váza kék üvegből készült és sárga sávok díszítik. Stílus tekintetében hasonlók ezekhez az egyiptomi balzsamtartók színes fonalas díszítéssel, mely a kereszténység előtti üvegdíszítésnek egyik ismertető jele. Ezekből a berlini régiséggyűjteményben vannak példányok. Sidonban készült, plasztikus díszítéssel ellátott üvegedények a berlini néprajzi múzeum birtokában vannak. Az ókori üvegyártás terén az első helyet Alexandria foglalja el, melynek gyártmányaival a római császárság idejéig a legtávolabb fekvő országokban találkozunk. Az egyiptomiaktól a görögök is eltanulták az üvegekészítést, de jelentékenyebb szerepre nem jutott náluk. A rómaiak a köztársaság vége felé kezdik az üvegyártást művelni s az okkupált tartományokban mindenfelé nagy számban kerülnek elő palackok, amforák, kelyhek, csészék, poharak és üveg ékszer. A rómaiak az üveg színezésében értek el nagy tökélyt s jól értettek a drágakövek utánzásához. A római üvegyártás legjellemzőbb alkotásai az úgynevezett diatreták s a fondi d'oro. A rómaiak révén Európa más vidékein is elterjedt üvegyártást a népvándorlás megsemmisítette. Művészi vonásokat találunk az arab üvegedényeken, melyek kezdetben egyiptomi formákat és díszítési motívumokat mutatnak, de később jellegzetes arab díszítőmintákat találunk rajtuk. Keleti eredetűek az úgynevezett Hedvig-poharak, melyek leginkább

zarándokok útján kerültek Európába. Színtelen vagy zöldszerű üvegből készültek a XI—XII. században s stilizált állatokkal díszítették ezeket. Újabb időben a berlini Kaiser-Friedrich-Museum 50 darab zománcos díszítéssel ellátott pohár birtokába jutott, melyeket XIII—XIV. századi tatár sírokból ástak ki. Ilyeneket már a XII—XIII. században készítettek Perzsiában és Mezopotámiában. Ilyen fajta poharokból kiváló példányok vannak Bécsben is. Legnagyobb jelentőségre jutott a velencei üvegyártás. Az első velencei üveghuták Rialto szigetén voltak. 1268-ban már Muranóban is találunk üveghutákat. 1282-ben német kereskedőkről tétetik említés, kik velencei üveggel kereskedtek. Virágzási ideje a XV. század vége felé kezdődik s a XVII. századig tart, amikor a cseh és a sziléziai üvegyártás háttérbe szorítja. Velenceiek által alapított üveghutákkal másutt is találkozunk. 1428-ban Bécsben alapítja az elsőt muranói Onossorius de Blondio, 1468-ban Villachban, 1486—1563-ig Bécsben, 1526—1547-ig Laibachban, 1552-ben Alaban, 1650-ben Gráchan állítanak fel a velenceiek üveghutákat. Az 1534-ben Hallban felállított üveghuta az egyedüli az Alpokon innen, melynek készítményei korunkra maradtak. Egyike a legszebb példányoknak egy gazdagon díszített fedeles serleg a bécsi Hof-Museumban. Egy másik Hallból való egyszerű, de jellegzetes darab a Lonna gyűjteményből került az Erzherzog-Rajner-Museumba. A mű leginkább a német üveggel foglalkozik. Csehországban és Hessenben már a XV. század óta léteznek üveghuták. Morvaországban is virágzott az üvegyártás. 1679-ben Balbinus kiemeli a Neuschlossban készült üvegeket, melyek átlátszóság és fény tekintetében a kristályhoz hasonlítottak. Hogy Morvaország a cseh és a sziléziai üveg hírért nem tudta utolérni, abban rejlik, hogy a készítés titkaiban nem tudtak behatolni. Különös jelentőséget nyer a cseh üvegyártás Kaspar Lehman által, ki Ülzenből jött Prágába, hol 1588 óta II. Rudolf számára dolgozott s 1609-ben privilégiumot nyer üvegekészítésre s így a cseh kristályüveg története az ő nevéhez fűződik. A német üveg főformái a Ringbecher, az Igel, a Spechter, a Pattglas, a XVII. században nagyon kedvelt Willkomm és a Römer, melyet Kölnben már 1546-ban, Hamburgban pedig 1609-ben használtak. Nagy a számuk a tréfás üvegeknek is. Apróbb fejezetekben szól még a hollandi, spanyol, francia, angol és a kínai üvegekről. A mű végén az irodalmi művek felsorolását találjuk és egy pontos, bő tárgymutatót, mely a mű használatát megkönnyíti. Schmidt művéből nemcsak a szakemberek és a gyűjtők fognak hasznot meríteni, hanem a nagyközönség is.

Sz. L.

